

Муסיқа асбоблари

РИФАТИЛЛА ҚОСИМОВ

УД

Гафур Гулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти

Тошкент - 2002

УД

Муסיқа ва санъат коллежлари ҳамда лицейлари
учун дарслик

Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги
Ўрта махсус, касб-хунар таълими маркази Ўрта махсус
касб-хунар таълимини ривожлантириш институти
нашрга тавсия этган

Фафур Гулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти
Тошкент — 2002

815.315.3 я 722
Қ61

Тақризчилар:

М.Ашрафий номидаги Тошкент давлат консерваторияси «Шарқ musiқаси» факультети анъанавий ижрочилик кафедрасининг доценти Салоҳиддин АЗИЗБОЕВ

Ҳ.Ҳ.Ниёзий номидаги Тошкент давлат musiқа билим юрти анъанавий ижрочилик бўлими ўқитувчиси Абдураҳим МУҲАМЕДОВ

Тошкент маданият коллежининг олий тоифадаги musiқа ўқитувчиси Кенжа ЮСУПЖОНОВ

Рифатилла Қосимов

У Д

Мusiқа ва санъат коллежлари ҳамда лицейлари учун дарслик

Муҳаррир *О.Раҳимов*, мусаввир *Ш.Одилов*, бадий муҳаррир *А.Бобров*,
техник муҳаррир *Т.Смирнова*, кичик муҳаррир *Н.Фозилова*,
мусахҳиҳ *Л.Мирзааҳмедова*, компьютерда тайёрловчи *Б.Ашуров*

ИБ № 4059

Босишга 28.11.2001 й. да рухсат этилди. Бичими 60 x 90 $\frac{1}{8}$. Таймс гарнитура. Офсет босма. 6,0 шартли босма тобоқ. 7,5 нашр босма тобоғи. Жами 3000 нусха. К — 1541 рақамли буюртма. 136-2001 рақамли шартнома. Баҳоси шартнома асосида.

Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот қўмитасининг Фафур Фулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти. 700129, Тошкент, Навоий кўчаси, 30.

Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот қўмитасининг Ижарадаги Тошкент матбаа комбинати. 700129, Тошкент, Навоий кўчаси, 30.

Қосимов Рифатилла

Уд: Мusiқа ва санъат коллежлари ҳамда лицейлари учун дарслик. -Т. : Ф.Фулом номидаги Адабиёт ва санъат нашр., 2002 — 48 б.

Сарлавҳада: ЎЗР Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги Ўрта махсус касб-ҳунар таълими маркази Ўрта махсус касб-ҳунар таълимини ривожлантириш институти.

Ушбу дарслик мusiқа ва санъат коллежлари ҳамда лицейларининг анъанавий ижрочилик бўлимларида уд мутахассислиги синфи бўйича сабоқ олаётган ўқувчилар учун мўлжалланган. Шу билан бирга, ундан бошланғич мusiқа таълими билан боғлиқ олий ўқув юртлари ва мusiқа мактаблари ҳам фойдаланишлари мумкин.

ББК 815.315.3 я 722

Қ 4306011800 — 95
М352(04) — 2002 қатъий буюртма, 2001

ISBN 5-635-02083-0

© Рифатилла Қосимов, Фафур Фулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 2002

СЎЗБОШИ

Ўзбек халқи мусиқа санъатининг тарихи жуда бой ва қадимийдир. Археологларнинг кашфиётлари ва тарихий манбаларнинг далолат беришича, қадимий Хоразм, Бақтрия ва Суғд элларида эрамиздан бир неча аср олдин, ниҳоятда бой ва ранг-баранг мусиқа санъати мавжуд бўлган. Айритом, Тупроққалъа, Афросиёб каби кўҳна шаҳарлардан топилган тасвирий санъат обидалари, мусиқа ҳаётининг турли томонларига кенг жорий қилинганлигидан ва муҳим ижтимоий аҳамият касб этганлигидан дарак беради. Моҳир ижрочиларнинг қўлларидаги чанг (арфа), удсимон, найсимон чолғулари эса узоқ тараққиёт йўлини босиб ўтган мукамал созлардир¹.

Қадимдан ҳозирги давримизгача ана шу асбоблар заминида танбур, ғижжак, най, қонун, дутор, рубоб каби турли хилдаги чолғу асбоблари яратилди ва ривож топди. Ана шулардан бири бўлган уд чолғуси XVII асргача бизнинг халқимиз орасида мукамаллиги, инсонга маънавий, руҳий озиқ инъом этиши билан хизмат қилган.

Ҳозирги давримизда уд чолғуси ҳақида сўз борганда кўпчилик мусиқа мухлислари дарҳол араб, турк, озарбайжон, арман халқларининг миллий куй оҳанглари ни ёдга оладилар. Лекин, Ўрта Осиё уд чолғусининг ҳақиқий ватани бўлганлигини, бизнинг халқларимизни қадимдан севимли чолғуси сифатида доврўг таратганини кўпчилик билади.

Ушбу дарслик уд чолғуси ҳақида озгина бўлса-да тушунча бериб, уни ёш созандаларимиз ўрганишларида қулайлик яратади, деб умид қиламиз. Дарсликда танланган ўзбек халқ куйларини тавсия этишдан мақсад уд ижрочилигидаги анъанавий йўлни яна қайтадан тиклашдир. Дарсликка киритилган куйларга эътибор берсак, дастлаб оддийдан мураккаб ижрога бориб етади. Шунинг учун куйларнинг бошланиши оддий безаксиз берилди.

Маълумки, ўзбек халқининг анъанавий мусиқаси турли хилдаги безаклар, яъни нола, қочирим, сайқал ва хилма-хил зарбларга бой. Ана шуларни айримларидан уд учун мосланган куйларимизда фойдаландик. Бу ўринда профессор С.М.Тахаловнинг чертиб чалинадиган торли асбобларга мўлжаллаб методик қўлланма сифатида ёзган «Афғон рубобини чалишга ўргатиш методикаси асослари» (Тошкент, 1983 й.) китоби фойда берди. Чунки, бу уд чолғусини амалий ўзлаштирганимизда синалган ҳолда, қашқар ва афғон рубоби мутахассислиги бўйича таҳсил оладиган ёш созандаларга қулайлик яратади, деган умиддамиз.

¹ О.Р.Матқубов. «Оғзаки анъанадаги профессионал музикага кириш». Т., 1983 й. 5-бет.

УД ЧОЛГУСИ ҲАҚИДА

Уд жуда қадимий мусиқа асбобидир. Унинг бизга маълум бўлган дастлабки шакли Айритомдан топилган. Эрамизнинг биринчи асрларига оид ажойиб маданият ёдгорлигида ўз аксини топган¹.

Уд арабча сўз бўлиб, унинг луғавий маъноси турличадир. У биринчидан, ёғочи қора тусли дарахтнинг номидир. Уд дастлаб шу дарахтдан ясалган бўлиши керак. Иккинчидан, уд ибораси байрам, тўй-томоша, хурсандчиликни ифодалайдиган «ийд» иборасининг маълум шаклидир. Бу ўринда хушчақчақлик кайфиятни бағишловчи соз маъносида ҳам келиши мумкин.

Уднинг дастлабки номи «Барбад» бўлганлигини баъзи манбаларда кўрсатиб ўтилади. Барбад икки сўздан иборат бўлиб, Бар — қомат, бад — ўрдак маъноларида келади. Барбад қорни катта ва дастаси калта мусиқа асбобидир². Унга ўрдак қоматига ўхшагани учун барбад номи берилган эмиш. Барбад энг қадимий торли асбобдир. Унинг яратилиши ҳақида бизгача турли афсоналар етиб келган. Бир афсонада ҳикоя қилинишича, барбадни юнон олими Фисоғурс ҳаким (Пифагор, эрамиздан олдинги VI аср) ихтиро қилган³. Афсонада айтилишича: бир куни Фисоғурсни тушида бир номаълум мўйсафид унинг бошига келиб шундай деди: «Сен эртага барвақт туриб, наддоф (пахта титувчилар) бозорига боргил. У ерда сенга ҳикмат сирларидан бири намоён бўлади». Фисоғурс эрталаб наддофлар растасига борибди ва у ердан ҳеч нарса тушуна олмай қайтиб келибди. Мўйсафид шу куни тушида яна келиб, кечаги айтган гапини такрорлабди. Шундан сўнг Фисоғурс эрталаб уйғониб иккинчи марта бозорга борганда, пахта титувчилар ёйининг ипидан чиқаётган товуш унинг диққатини жалб этибди. Фисоғурснинг онгида бир фикр пайдо бўлибди, шунда у ерда ётган от думининг толасини олиб, бир учини тиши билан тишлаб, иккинчи учини қўли билан тортиб туриб чертган экан, майин ва ёқимли бир овоз эшитилибди. Энди шу ипни тақиб чаладиган торли асбоб яратиш устида мулоҳаза юрита бошлабди. Маълум вақт ўтгандан сўнг, кунларнинг бирида Фисоғурс ҳаким тоғ томон йўл олибди. Тоғнинг этагида кучли шамол эсиб, қандайдир бир сеҳрли товуш, яъни хуштаксимон бир садо эшитилибди. Шунда у атрофга назар солиб яқин орада турган ичи ковак, бўшаб қолган тошбақа косасига кўзи тушибди. Унинг бош, қўл, оёғ ва думи чиқиб турадиган тешиклардан ўтаётган шамол ана шундай сеҳрли товуш ҳосил қилаётган экан. «Бир нарсага яраб қолар», деб уни ердан олибди. Кейинчалик тошбақа косасидаги энг катта тешикка — боши чиқиб турадиган ерга даста ўрнатибди. Унга ипни тақиб, чала бошлабди. Бу асбоб дастлаб жуда содда ва оддий шаклда тузилибди.

Фисоғурсдан сўнгги даврларда яшаган мусиқачилар барбадни такомиллаштирдилар ва унинг асосида икки, уч, тўрт торли мусиқа асбоби ясадилар. Барбад эса кўп манбаларда ҳамма торли асбобларнинг юзага келишида асос бўлган, деб кўрсатилади. Унинг энг такомиллашган кейинги шакли гўё уд эмиш.

«Уд қарийб XVII асрларгача яшаган, деб тахмин қилиш мумкин. Кейинчалик эса Ўрта Осиёда истеъмолдан чиқиб кетган ҳамда уднинг хусусиятлари ва функциясини бажара оладиган бошқа қадимий мусиқа асбоблари унинг ўрнини ола бошлади»⁴.

Ўрта Осиё халқларининг, жумладан, ўзбек, тожикларнинг чолғу асбоблари ранг-барангдир. Албатта, бу халқларнинг маданияти қадимдан бой бўлганлиги, тинмай ривожланганлигидан далолат беради.

Ўрта Осиёдан етишиб чиққан буюк алломалар ал Форобий (X), Абу Али ибн Сино (X—XI асрлар), Қутбиддин Шерозий, Сафиуддин Урмавий (XIII—XIV), Абдулқодир Мароғий (XV аср), Абдураҳмон Жомий (XV аср), Дарвиш Али Чангий сингари мутафаккир олимлар ижодларининг бир қанча мавзуларини мусиқа фанига бағишлаганлар.

Бизнинг давримизга келиб ҳозирда уд чолғуси кавказ халқларида, арабларда, эрон, турк ва бошқа ерларда истеъмолдан чиқмаган ҳолда қўлланилиб келинмоқда. Яқин йиллар давомида ўзбек ва тожик халқлари орасида ҳам созандаларда қизиқиш уйғонди, қолаверса, республикамиз мусиқа санъатининг жонкуярлари ташаббуси билан уд чолғусини мукамалроқ ўрганиб яна халқи-

¹ М.Е.М а с с о н. «Находки фрагмента скульптурного карниза Первых веков нашей эры» Т., 1933 г. (Михаил Евгеньевич Массон.)

² И.Р а ж а б о в «Мақомлар масаласига доир» Т., 1963 й.

³ Бу ҳақда қаранг: Муҳаммад ал Омулий (XIV аср), «Нафоису ул-фунун» энциклопедиясининг мусиқага бағишланган қисми.

⁴ (Ш.И. инв № 275) Кавкабий (XVI аср) ва Дарвиш Алининг (XVII аср) «Рисолаи мусиқий» асари қулёзмалари (Ш.И. инв № 468) IV, 449), И.Ражабов «Мақомлар масаласига доир». Т., 1963, 18-бет.

мизнинг қадимий мусиқа асбоблари қаторига қўшишдек хайрли ишлар олиб борилмоқда. Юқорида айтиб ўтганимиздек, буюк олимлар, мумтоз адабиётимизнинг улкан шоирлари мусиқа санъатини чуқур таҳлил қилган ҳолда, инсон саломатлиги-ю руҳига, тарбиясига ижобий таъсир кўрсатиши, қолаверса, инсон ҳаёти гўзаллигини ажралмас бўлаги ва рамзи, деб уқтирганлар.

Бу ўринда Алишер Навоийнинг «Маҳбуб ул-қулуб», яъни «қалблар севгилиси» асарида қуйидаги сатрлар бор.

Майхонада кимки майдин ибo қилғай,
Найдин бир дилкаш наво била ани расво қилғай.

Агар киши май ҳавосин бошидин чиқарур,
Ғижжак ноласи била анга ёлворур.

Ва танбур пардадаги фитнадин ҳалок этар,
Ва офият пардасин чок этар.

Ва чанг зорлиғ била бўғзин тортар,
Ва уд лисони нағмасининг тарғиби чангдин ҳам ортар.

Андаким рубоб бошин ерга қўйиб ниёз кўргузғай,
Ва қўбуз қулоқ тутиб айшга тарғиб оҳангин тузғай.

Чун қонун ва чағона ноласи қулоққа тушғай,
Ва махваши соқий юкуни май аёққа тушғай.

Кўриниб турибдики, бу сатрларда кўпгина чолғу асбобларига юксак баҳо берилган. Қадимий улар, аввало икки торли бўлиб, улар «зир» ва «бам», деб номланган¹.

Бам — пастдаги, зир — юқоридаги ингичка тор. Кейинчалик уч-тўрт торли бўлган. Х асрга келиб ал Форобий унга бешинчи торни ўрнатган².

Ана шундан буён уд чолғусининг асосий торлари бешта жуфт тордан иборат. Олтинчи тори (битта тордан иборат) эса айрим куйлар ижро этилганда қўшиб чалинади. Яъни, билак зарбда (қаранг: С.М.Тахалов. «Афғон рубобини чалишга ўргатиш методикаси асослари». Тошкент. «Ўқитувчи». 1983 йил, 50-бет) кўпроқ қўлланилади.

Қадимда уднинг торлари ипақдан ишланганлиги айрим мусиқа рисолаларидан бизга маълум. Олтинчи тор эса тахминан яқин йиллардан бери ишлатила бошланди. У асбобнинг тембри, яъни товушини янада бойитди³.

УДНИНГ ТУЗИЛИШИ, ҚИСМЛАРИНИНГ НОМИ ВА ВАЗИФАСИ

Уд асбоби коса, даста, бош қисмдан ташкил топган. (1-расмга қаранг.)

КОСАСИ — бир-бирига ёпиштирилган бир неча (10–12) қовурғасимон тахтачадан иборат. Устига ёғочдан тайёрланган қопқоқ зич қилиб бириктирилади. Қопқоқда учта резонатор — овоз тебраниб чиқадиган тешик бўлиб, устига торлар таянадиган харракни зич қилиб туташтирилади.

ДАСТА — косага маҳкам бириктирилиб, парда боғланмайди. У ғижжак дастасига ўхшаб соф, текис бўлади.

Уднинг бош қисми торларни маҳкамлаш ва тортиш учун мўлжалланган бўлиб, унга 11 та ёғоч (бештаси ўнг ва олтитаси чап томонда) ўрнатилган.

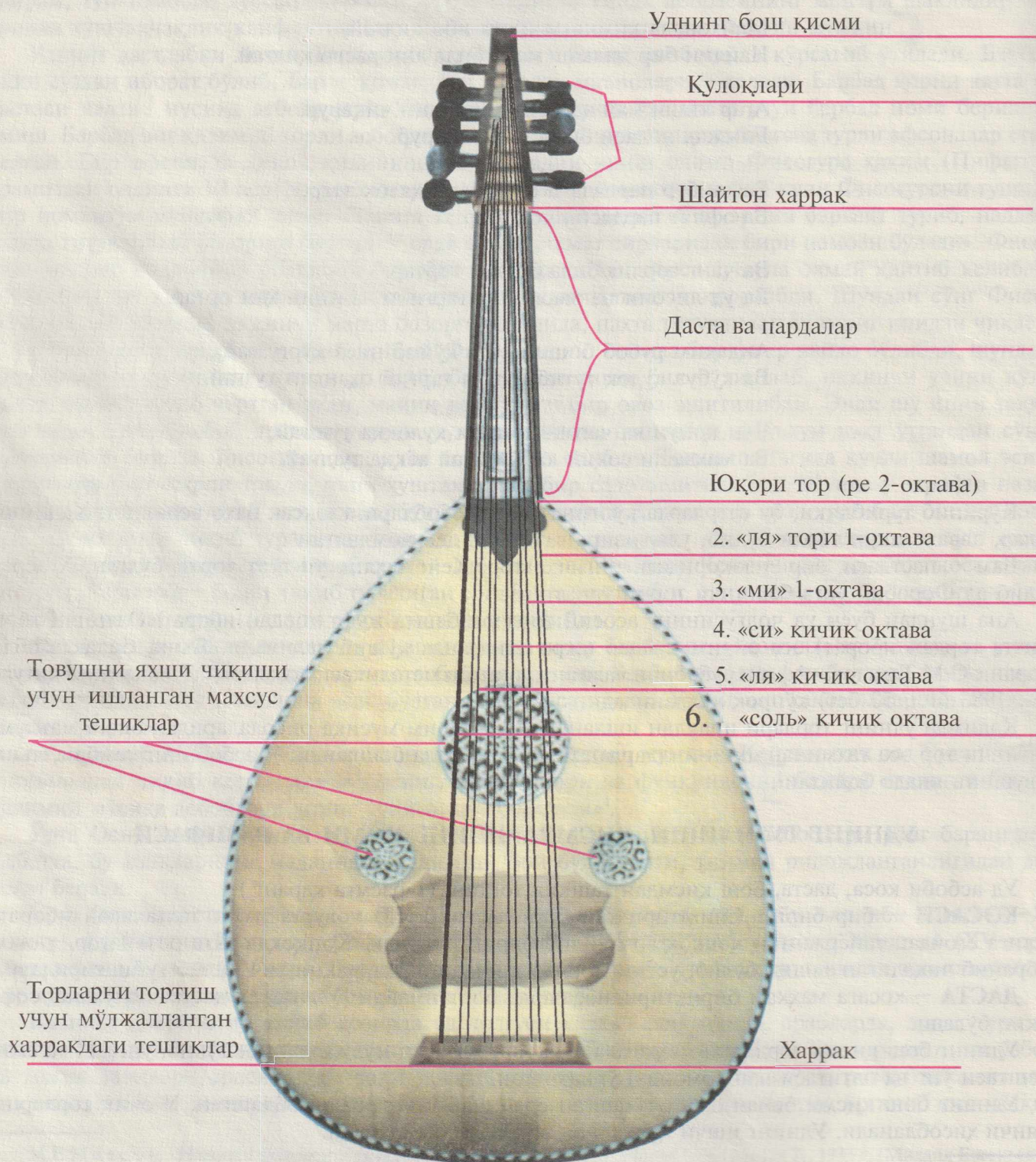
Уднинг бош қисми билан даста туташган ерда шайтон харрак жойлашган. У очиқ торларни таянчи ҳисобланади. Уднинг ишчи қисми ана шу ердан бошланади.

¹ О.Р.М а т ё қ у б о в «Оғзаки анъанадаги профессионал музыкага кириш». Т., 1983.

² Зир ва бам ибораларини узбек созандалари ҳам ҳалигача ишлатадилар. Дутор, танбур ва бошқа чолғу асбобларини содлашда ижрочилар зулу-бом (зиру-бам), яъни баланд-паст ибораларини қўллайдилар.

³ Ушбу қўлланмада биз Тошкент давлат консерваториясига қарашли мусиқа асбоблари лабораториясида, Истамбул намунасида ишланган уд чолғусини мисол қилиб олдик. У 1968 йил август ойида асбобсоз уста Н.Е.Рюхин томонидан ишланган.

УД СОЗИНИНГ ТУЗИЛИШИ

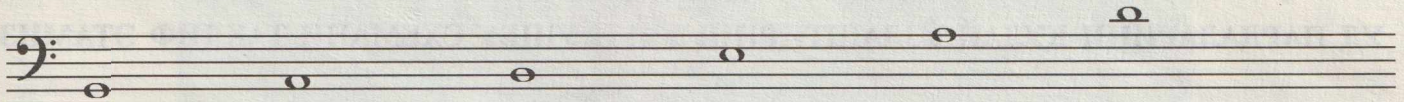

1-расм

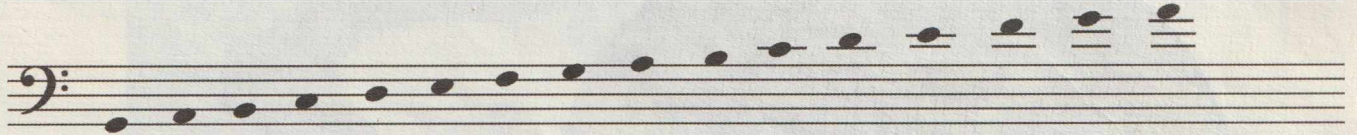
УДНИНГ СОЗЛАНИШИ

Санъатшунос олимларимиз, мусиқамиз назариётчиларининг илмий рисолаларига қараганда уд созининг биринчи, иккинчи, учинчи, тўртинчи жуфт торлари оралигининг созланиши соф квартадир. Фақат энг пастки торлари, яъни тўртинчи билан бешинчи ва бешинчи билан олтинчи торларнинг оралиги катта секунда интервалида созланган.

Мисол учун бас ёки фа калитида уд созини кўриб чиқамиз:

Уд диапозони бас : калитида

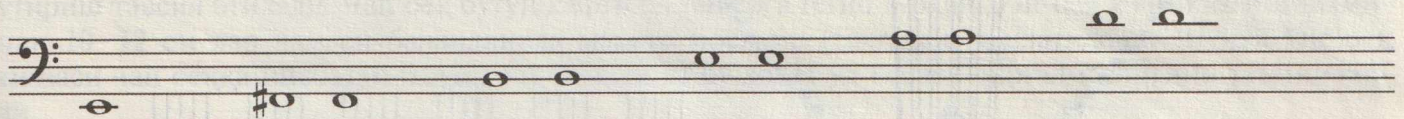

Уднинг умумий ижрочиликдаги имконияти кенг бўлишига қарамасдан, бизнинг анъанавий ижрочиликдаги услубимизга ҳар бир пардасидан куй жумласини бошлайвериш тўғри келавермаслиги амалий ўзлаштиришимизда ўз ифодасини топди.

Ана шу имкониятларни ва кўпгина мақом куйларимизнинг диапозон жиҳатидан кенглигини инобатга олган ҳолда, уд созига бироз ўзгартириш киритдик.

Уд торларининг юқоридан биринчи, иккинчи, учинчи, тўртинчи жуфт торлар оралигидаги созини сақлаган ҳолда, тўртинчи билан бешинчи тор оралигини соф квартага, бешинчи билан олтинчи тор оралигини эса катта секундага мослаб созладик.

Мисол – торлар сози бас : калитида

Дарсликка киритилган куйлар ҳам ана шу ўзгартирилган созга мўлжалланган. Ижро давомида қулайлик туғдириши учун куйларимизнинг кўпчилигини очик торлардан ва аппликатура (чап қўл бармоқларининг торлар узра пардаларга босилиши ҳолати) маъқуллигига қараб ёзишга ҳаракат қилдик.

Биз ижрочиликда қўллаётган уд чолғусининг юқоридан биринчи, иккинчи, учинчи торлари ҳозирда сунъий ичакдан ёки бўлмаса капрондан тақилади. Тўртинчи, бешинчи, олтинчи торлари эса пишитилган ипак устидан мис сим ўралган ҳолда тайёрланади.

Сунъий ичак торларининг қўлланилиши яқин йиллар давомида бошланган. Чунки, ипак тор тез титилиб кетиши ва садосининг пастлиги жиҳатидан истеъмолдан бирмунча йироқлашган. Сунъий ичак тақилгандан сўнг эса асбобнинг товуши баландлашди, бармоқларнинг торлар устидаги ҳаракатига яхши имконият туғилди.

Ўзбек халқ чолғу асбобларининг айримлари нота ёзувида ёзилгандан бир октава паст эшитилади. Булар қаторига қашқар рубоб, афғон рубоб, танбур, дутор билан бирга уд сози ҳам киради.

Куйларни нотага олишда ва тўплашда соль калити (ёки скрипка калити) ни қўлладик. Бу эса, албатта, ёш мутахассис созандаларга бироз бўлса-да қулайлик яратади.

Мисол учун нота ёзувини келтирамиз:

ёзилади

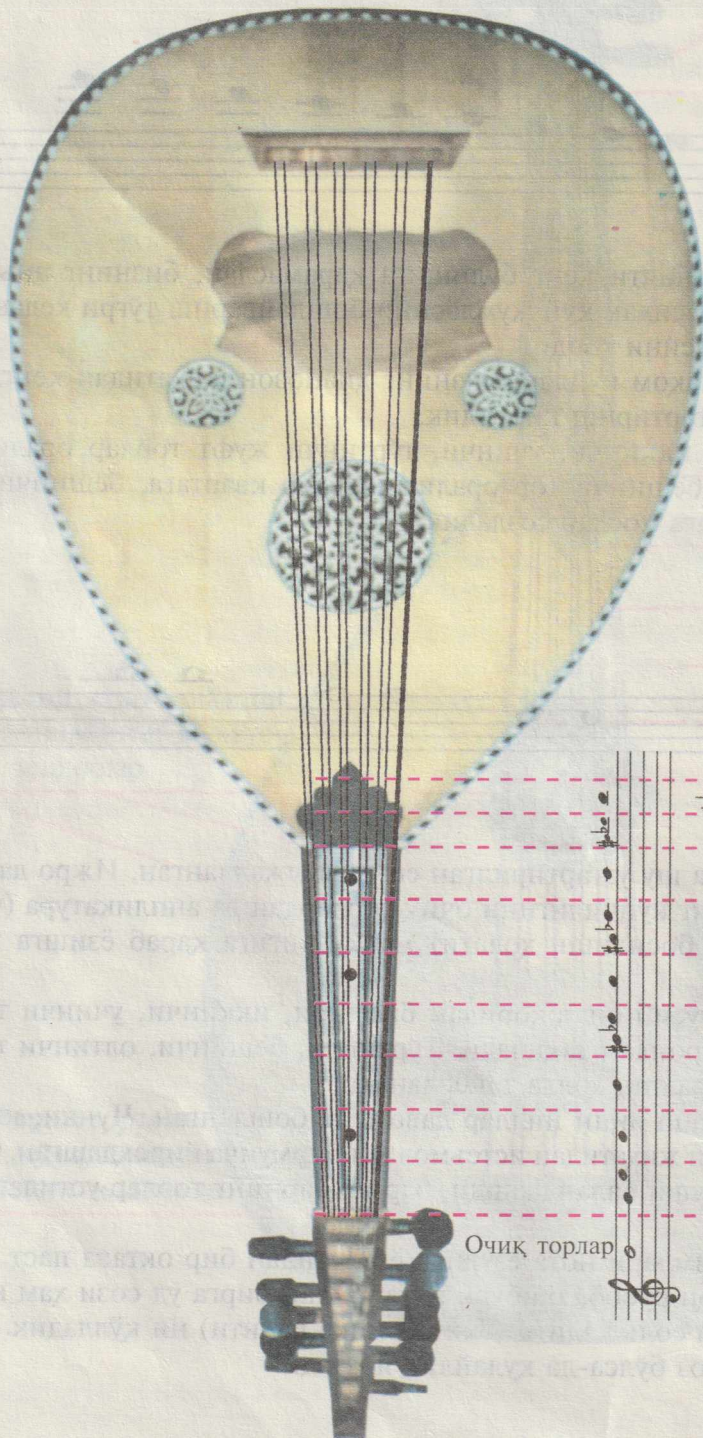
ёшителиди

ёки ёзилади

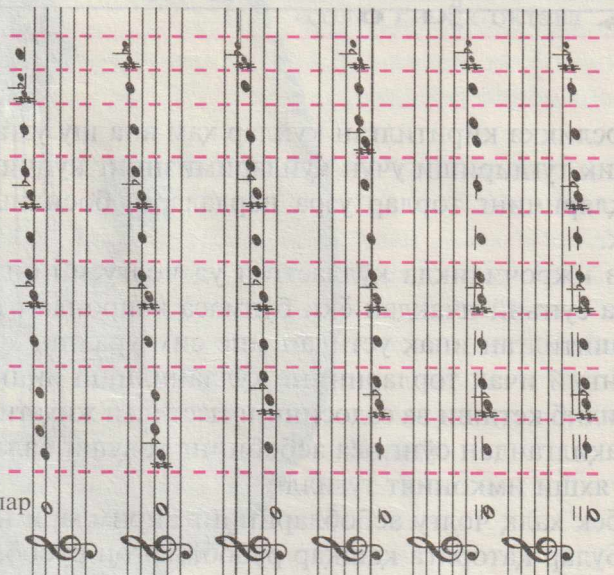
ёшителиди

УД ПАРДАЛАРИНИ ҚУЛАЙ ЎЗЛАШТИРИШ УЧУН УШБУ СХЕМАНИ ТАКЛИФ ЭТАМИЗ

Очиқ торлар

Уд чалишни ўзлаштиришдан аввал, албатта, уни тўғри ушлаш ҳолатини ўрганиш зарур. Агар ҳолат нотўғри бўлса, унда анчагина тузатиб бўлмайдиган хатоларга йўл қўйилиши мумкин. Масалан, қўлни толиқиши, бармоқларнинг эркин ҳаракат қилмаслиги тез ижро этиладиган куйларда дарҳол сезилади.

Удни ижрочи стулга ўтирган ҳолатда чалади. Стулнинг суянчигига суянмасдан, унинг ярмига ўтириш тавсия этилади. Чап оёқ бутун кафти билан ерга тегиб туради. Ўнг оёқ кафти тагига тахминан 10–12 см лар чамаси баландликда махсус мослама (тахтадан) ишлатилади. Шунда ўнг оёқ тиззаси чап оёққа нисбатан баландроқ бўлади ва бу ҳолат уд косаси сирғалмаслигини таъминлайди.

Нохун эбонит ёки пластмассадан тайёрланади.

Анъанавий ижрочиликда қушларнинг патидан фойдаланилган. Эбонит нохун анча пишиқ ва ишлатишга қулай ҳисобланади. Нохуннинг ингичка қисми (учи) юпқа бўлиши лозим.

Нохун ўнг қўлнинг бош ва кўрсаткич бармоғи билан сезиларли даражада бўшроқ ушланади.

Уд чалишда бармоқларнинг тўғри жойланиши ва ҳаракати мусиқа асарларини ижро этишда асосий заминдир. Чап қўл бармоқларининг уд пардаларига босилиш ҳолати позиция дейилади. Уд чалишда учта позиция мавжуд бўлиб, уларнинг жойланиши қуйидагичадир:

Ўзбек анъанавий мусиқаси ижросида, айниқса, чертма торли чолғуларида хилма-хил зарблар: якказарб, қўшзарб, зарби паррон (учма зарб), билак зарб, тескари зарб, уфар зарб, рез, калта рез ҳамда ҳамма мусиқавий чолғу асбоблари ва ашула ижросига характерли орнамент безаклар қочирим, тўлқинлатиш, нолиш, молиш, кашишлар мавжуд.

Келтирилган зарблар ва безакларнинг ижро услублари профессор С.М.Тахалов «Афгон рубо-бини чалишга ўргатиш методикаси асослари» (Тошкент, 1983 й.) китобида тўла берилганлиги сабабли, дарсликдан фойдаланадиган созандаларга шу услубий китобга мурожаат этишни тавсия қиламиз. Биз нота ёзувларида фақатгина зарблар ва орнаментал безакларнинг белгиларини бериш билан чекланамиз.

Берилган белгилар тавсия этилган китобдан олинди.

ШАРТЛИ БЕЛГИЛАР:

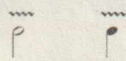
П — нохун билан торларни пастга уриш белгиси;

V — нохун билан торларни юқорига уриш белгиси;

+ — зарбсиз, торларни чап қўл бармоқлари билан ижро этиш белгиси;

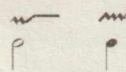
 — форшлаглаб ижроси белгиси;

 — бидратма (трел) ижроси белгиси;

 — тўлқинлатиш белгиси;

 — нолиш белгиси;

 — молиш белгиси;

 — кашиш белгиси.

Куйларнинг кўпчилиги биздан олдин билимдон устозларимиз томонидан ёзиб олинганини айтиб ўтмоғимиз лозим. Уларни мақомларимиз билимдони академик Юнус Ражабий, жонкуяр, ташаббускор олим, санъатшунослик фанлари доктори, профессор Ф.М.Кароматов, С.М.Тахаловлар нота ёзувига олганлар.

Мана, қарийб чорак аср давомида ушбу чолғуси Тошкент давлат консерваторияси анъанавий ижрочилик кафедраси муаллимлари томонидан ёш талабаларга ўргатиб келинмоқда. Ҳозирги кунда ушбу республикамизнинг нуфузли санъат даргоҳларида, мақом ансамблларида, олий ва ўрта махсус musiqa билим юртиларида, радио ва телевидение дастурларида кенг тарғиб қилинмоқда.

Одил Орзиев, Баёт Ҳамроқулов, Абдунаби Зиёев, Умарали Бултуров, Рустам Каримов, Зулхорбек Туробов, Қобил Халилов, Хусниддин Атоев ва бошқа кўплаб созандалар мазкур чолғуда яққа ҳамда ансамбль жўрлигида халқ куйлари, мақом чолғу-ашула йўллари, бастакорлар ижодларига мансуб musiqa асарларни меъёрига етказиб ижро этмоқдалар.

ПОЕЗИНГНИ ЮРГИЗГАН

М.М. ♩ = 132-138

ПАРАНЖИ

М.М. ♩ = 88

ТҮЙ МУБОРАК

М.М. ♩ = 138

The first section of the musical score consists of eight staves of music. The notation is in a single system, featuring various rhythmic patterns and melodic lines. The key signature is not explicitly shown but appears to be C major or a related key. The music concludes with a double bar line.

НИГОРИМ КЕЛУР

The second section, titled "НИГОРИМ КЕЛУР", begins with a new system of three staves. The first staff is in a 2/4 time signature and features a key signature of three sharps (F#, C#, G#). The subsequent two staves continue the melodic and rhythmic development of the piece. The notation includes various note values and rests, ending with a double bar line.

ЁР-ЁР

M.M. ♩ = 80

ҚИЛПИЛЛАМА

M.M. ♩ = 88-92

Handwritten musical score for the first section of "Rock Kachkar Chasi I". It consists of seven staves of music in treble clef, key signature of three sharps (F#, C#, G#), and 2/4 time signature. The notation includes eighth and sixteenth notes, rests, and repeat signs. A handwritten note "M.M." is visible above the fourth staff.

РОК ҚАШҚАРЧАСИ I

Handwritten musical score for the second section of "Rock Kachkar Chasi I". It begins with the tempo marking "M.M. ♩ = 96-100". The first staff is in 2/4 time, while the second staff changes to 2/4 time. The score continues with seven staves of music in treble clef, key signature of three sharps, and 2/4 time signature. The notation includes eighth and sixteenth notes, rests, and repeat signs.

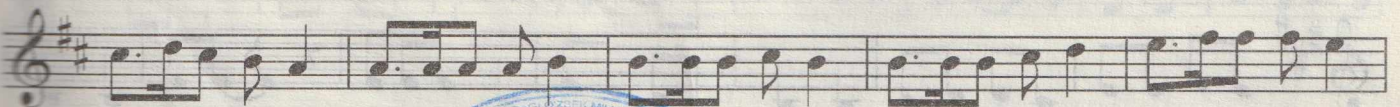
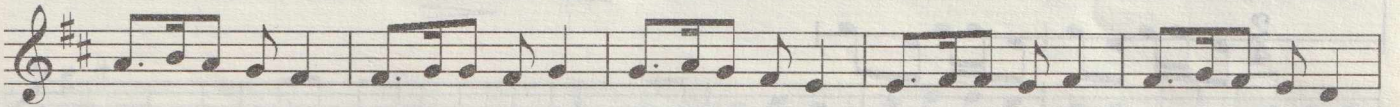
РОК ҚАШҚАРЧАСИ II

M.M. ♩ = 72

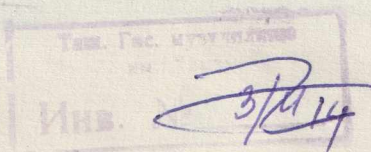
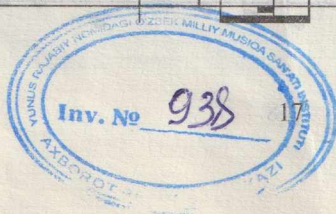

РОК УФОРИСИ

M.M. ♩ = 76

2 - K - 1541

rit.

M.M. ♩ = 123-132

ИЛФОР

M.M. ♩ = 123-132

This page of musical notation consists of 11 staves of music, all written in G major (indicated by two sharps: F# and C#). The music is primarily composed of eighth and sixteenth notes, often beamed together in groups. There are several instances of rests, particularly in the first few staves. Dynamics are indicated by accents (>) and hairpins (< and >) placed above or below the notes. The notation includes various rhythmic patterns, such as eighth-note runs, sixteenth-note passages, and some longer note values with ties. The overall style is that of a classical or romantic-era instrumental piece.

This page of musical notation consists of 12 staves of music, all written in G major (one sharp) and 4/4 time. The notation includes various rhythmic values such as quarter, eighth, and sixteenth notes, as well as rests and slurs. Dynamics markings, specifically accents (>), are placed above several notes across the staves. The music appears to be a single melodic line, possibly for a piano or violin. The paper shows signs of age, with some discoloration and faint bleed-through from the reverse side.

ҚҰШЧИНОР

rit.

КУРД

3/4

This page of musical notation consists of 12 staves of music, all written in G major (indicated by three sharps: F#, C#, G#). The notation is organized into pairs of staves, with each pair containing a single melodic line and a corresponding accompaniment line. The music features a variety of rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, and rests. Some measures include a fermata (7) over a note. The notation is clear and legible, with a consistent layout throughout the page.

НОРИМ-НОРИМ

M.M. ♩ = 116

This page of musical notation consists of 13 staves of music, all in G major (one sharp). The notation includes various rhythmic patterns such as eighth and sixteenth notes, often beamed together. There are several repeat signs (double bar lines with dots) and dynamic markings, including accents (>) and a hairpin crescendo. The music is written in a single melodic line on a treble clef staff.

rit. 1. 2.

ҚАРИ НАВО

M.M. ♩ = 120-126

This section contains eight staves of musical notation in G major (one sharp) and 2/4 time. The notation includes various rhythmic values such as eighth and sixteenth notes, rests, and repeat signs. The music is arranged in a single system across eight staves.

ТАСНИФИ БУЗРУК

М.М. ♩ = 84-88

1-хона

Бозгўй

The first system of notation for 'Tasnifi Buzruk' consists of two staves. The upper staff is in G major and 2/4 time, starting with a treble clef. The lower staff is in the same key and time, starting with a bass clef. The music features a steady eighth-note pattern in the upper staff and a more sparse bass line.

2-хона

Бозгўй

The second system of notation for 'Tasnifi Buzruk' consists of two staves. The upper staff is in G major and 2/4 time, starting with a treble clef. The lower staff is in the same key and time, starting with a bass clef. The music continues with eighth-note patterns in the upper staff and a bass line.

3-хона

Бозгуй

4-хона

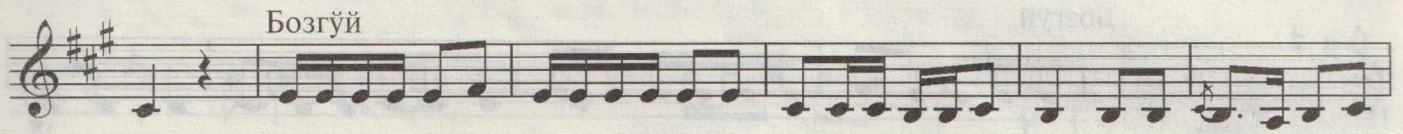
Бозгуй

5-хона

Бозгуй

6-хона

The image shows a musical score for a piece in G major, consisting of 18 staves. The score is divided into six sections, each labeled with a specific name: '3-хона', 'Бозгуй', '4-хона', 'Бозгуй', '5-хона', and '6-хона'. Each section is followed by a 'Бозгуй' (Bosguy) section. The music is written in treble clef with a key signature of one sharp (F#). The notation includes various rhythmic patterns, such as eighth and sixteenth notes, and rests. The 'Бозгуй' sections are characterized by a specific rhythmic motif. The overall structure is a sequence of six 'хона' (khona) sections, each followed by a 'Бозгуй' section.

Бозгуй

БНОХ-Г

1. 2.

М.М. $\text{♩} = 88$ **ГАРДУНИ БУЗРУК**

Бозгуй

1-хона

mf

2-хона

3-хона

Бозгуй

4-хона

Бозгуй

Бозгуй

Бозгуй

Бозгуй

Бозгуй

Бозгуй

5-хона

Musical score for the first part of the piece, consisting of four staves of music in G major with varying time signatures (2/4, 3/4, 2/4, 3/4).

Бозгўй

Musical score for the second part of the piece, consisting of four staves of music in G major with varying time signatures (2/4, 3/4, 2/4, 3/4).

ГАРДУНИ ДУГОҲ

M.M. ♩ = 84

Бозгўй

Musical score for the third part of the piece, featuring a double bass line with rhythmic notation and a melody line with fingerings. It includes a tempo marking "M.M. ♩ = 84" and the title "Бозгўй".

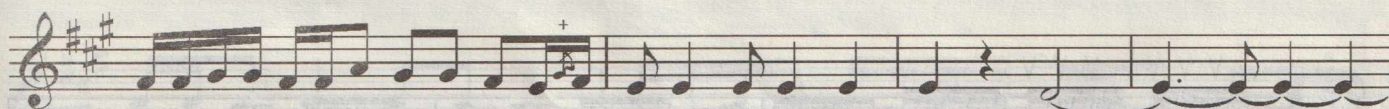
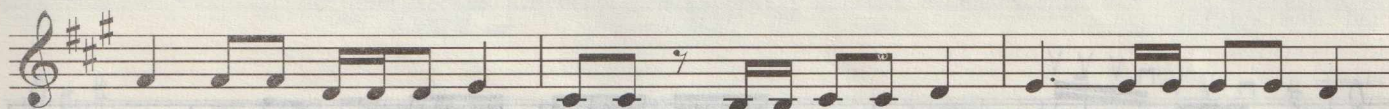
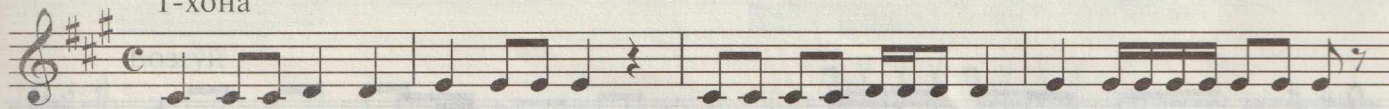
1-хона

Musical score for the fourth part of the piece, featuring a double bass line with rhythmic notation and a melody line with fingerings.

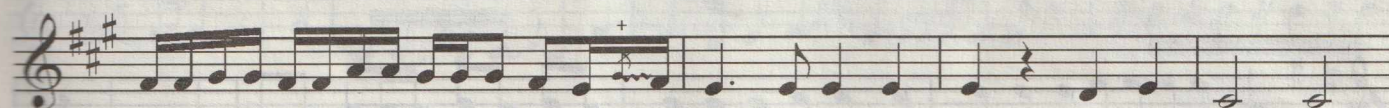
МУХАММАСИ ХУСАЙНИЙ

M.M. ♩ = 116

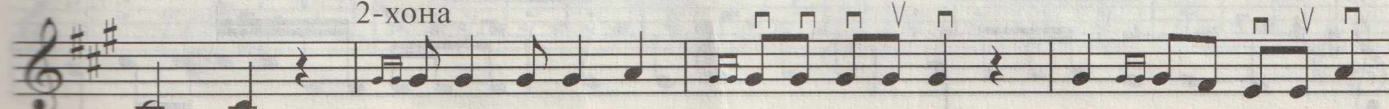
1-хона

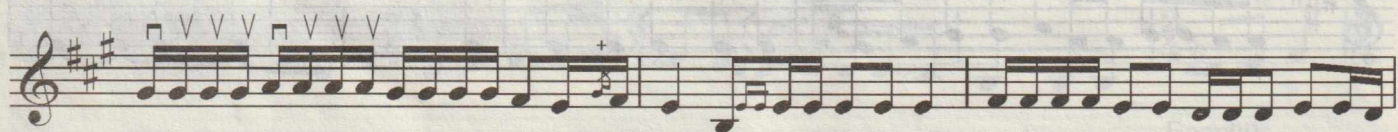
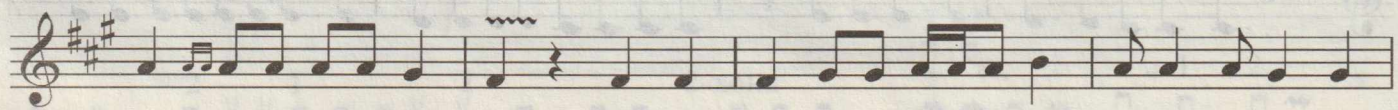
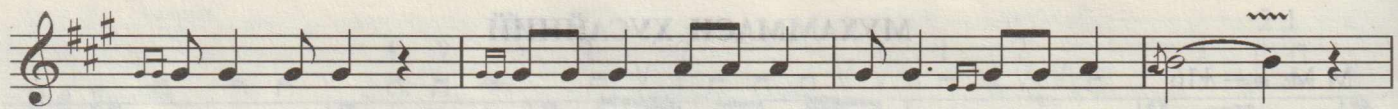

Бозгуй

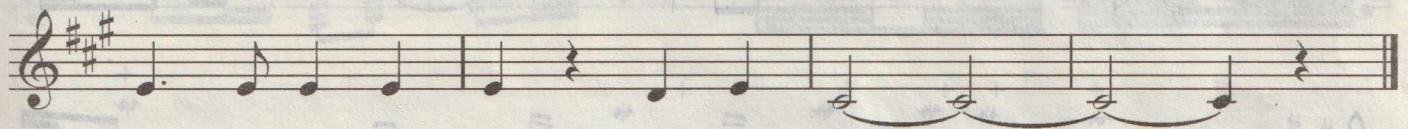
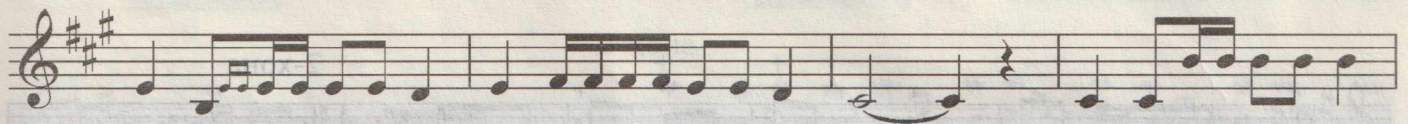
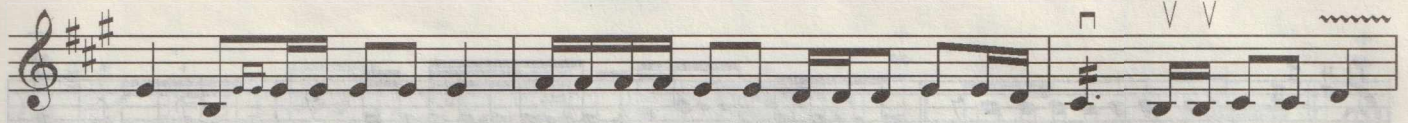
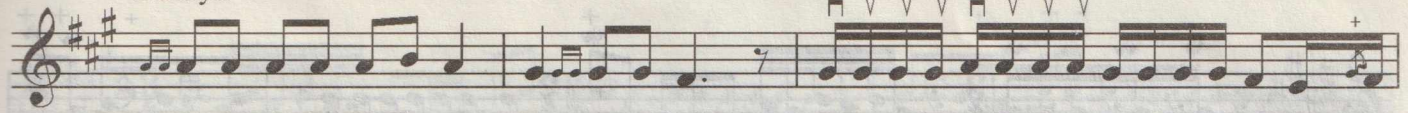
2-хона

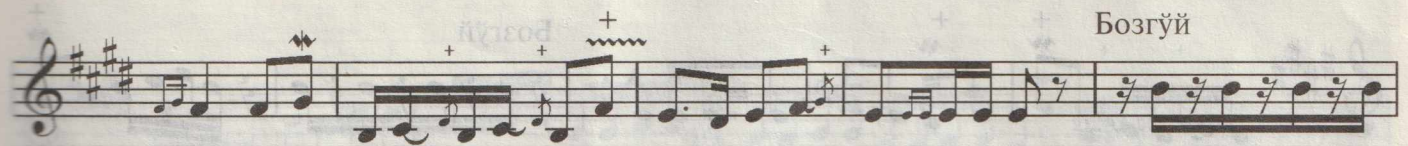

Бозгўй

МУХАММАСИ МАВЛОН

Musical staff 1: Treble clef, key signature of three sharps (F#, C#, G#), 2/4 time signature. The staff contains a sequence of eighth and sixteenth notes with various articulations including accents and slurs.

Musical staff 2: Treble clef, key signature of three sharps, 2/4 time signature. The staff contains a sequence of eighth and sixteenth notes with various articulations including accents and slurs.

Musical staff 3: Treble clef, key signature of three sharps, 2/4 time signature. The staff contains a sequence of eighth and sixteenth notes with various articulations including accents and slurs.

Musical staff 4: Treble clef, key signature of three sharps, 2/4 time signature. The staff contains a sequence of eighth and sixteenth notes with various articulations including accents and slurs. The text "2-хона" is written above the staff.

Musical staff 5: Treble clef, key signature of three sharps, 2/4 time signature. The staff contains a sequence of eighth and sixteenth notes with various articulations including accents and slurs.

Musical staff 6: Treble clef, key signature of three sharps, 2/4 time signature. The staff contains a sequence of eighth and sixteenth notes with various articulations including accents and slurs.

Musical staff 7: Treble clef, key signature of three sharps, 2/4 time signature. The staff contains a sequence of eighth and sixteenth notes with various articulations including accents and slurs.

Musical staff 8: Treble clef, key signature of three sharps, 2/4 time signature. The staff contains a sequence of eighth and sixteenth notes with various articulations including accents and slurs.

Musical staff 9: Treble clef, key signature of three sharps, 2/4 time signature. The staff contains a sequence of eighth and sixteenth notes with various articulations including accents and slurs. The text "Бозгўй" is written above the staff.

Musical staff 10: Treble clef, key signature of three sharps, 2/4 time signature. The staff contains a sequence of eighth and sixteenth notes with various articulations including accents and slurs.

Музыкальный фрагмент на нотном стане, включающий девять тактов. Музыка написана в тональности трезвучия (F#, C#, G#) и метре 3/4. Фрагмент содержит различные ритмические рисунки, включая шестнадцатые и восьмые ноты, а также аккорды. Над некоторыми нотами и аккордами присутствуют знаки «+» и «w», указывающие на дополнительные ноты или удары. В пятом такте присутствует пометка «3-хона».

Бозгўй

Бозгўй

ПЕШРАВИ ДУГОХ

M.M. ♩ = 72

1-хона

ПЕШРАВИ ДУГОХ

mf

Бозгўй

3 1 V 3 3 0 3 1 0 2 0

5-хона
0 3 0 1 0 3 0 1 3 1 3 0

Бозгуй
3 0 3 1 0 2 1 3 0 1

0 3 0 3 1 3 3 0 3 1

6-хона
0 2 0 0 0 0 0 0

Бозгуй
3 1 3 0 3 0 3 1 0 0 1 3

0 1 0 3 0 3 1 3 0

7-хона
3 0 3 1 0 2 0 1 0

1 0 3 1 3 0 3 0 3 1

Бозгуй
0 2 3 0 1 0 3 3

0 3 1 3 0 3 0 3 1 0 2 0

8-хона

1 0 3 1 3 0

3 0 3 1 0 2 0

Бозгўй

1 3

0 1 0 3 1 0 3 1 3 0

3 0 3 1 0 0 3 0 1

9-хона

0 3 0 1 3 1 3 0 3 0 3 1

0 2 0

Бозгўй

1 3 0 1 0 3

0 3 1 3 0 3 0 3 1 0 2 0

10-хона

0 3 0 1 0 3 0 1 3 1 3 0

3 0 3 1 0 2 0

Бозгўй

3 0 1

0 3 1 0 3 1 3 0

3 0 3 1 0 2 0

М.М. ♩ = 72
Бозгуй

САМОИ ДУГОХ

0 2 3 0 1 0 1 0 1 2 2 3 0

3 2 3 0 2 2 0 1-хона 1 0 3

1 3 3 0 3 0 1 0 1 2 2 3 0

3 2 3 0 2 2 0 Бозгуй 0 2 3

0 1 0 1 0 1 2 2 3 0 3 2

3 0 2 2 0 0 3 0 1 2-хона

3 0 3 1 0 1 2 2 3 0 3 2

3 0 2 2 0 1 0 3 1 3 3-хона

3 0 3 0 1 0 1 2 2 3 0 3

3 0 3 0 1 0 1 2 2 3 0 3

Бозгуй

3 0 2 2 0 0 2 3 0 1 0 1

0 1 2 2 3 0 3 3 2 2 0

4-хона

3 0 1 3 0 1 0 0 0

1 2 2 3 4 3 3 2 2 0

5-хона

3 1 3 4 3 1 0

1 2 2 3 0 3 3 2 2 0

6-хона

1 0 3 1 3 3 0 0 1 0

1 2 2 3 0 3 3 0 2 2 0

Бозгуй

0 2 3 0 1 0 0 1 2 2 3 0

3 2 2 1 3 1 1

1 3 1 1 2 3 4 3 2 3 2 2

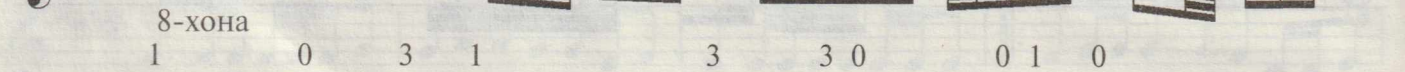
7-хона
2 1 3 1 2 1 3 1

1 2 2 3 4 3 2 3 2 2 1

8-хона
1 0 3 1 3 3 0 0 1 0

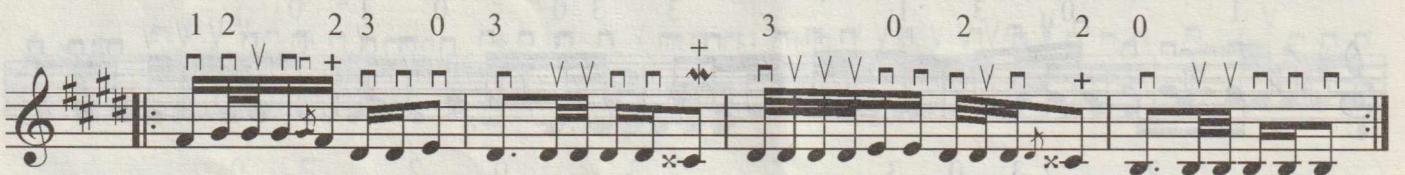
1 2 3 0 3 3 2 2 0

9-хона
0 3 0 1 3 0 3 1 0

1 2 2 3 0 3 3 0 2 2 0

10-хона
1 0 3 1 3 3 0 3 0 1 0

МЕН ВА ОҚУШ I

Ўргача тез

1 0 4 1 0 2 0 2 1 0 0 1 0 2

0 2 0 1 0 2 1 2 0 2 0 1 2 1 2 0 1 0 1 2 0 1 0 3 0 1 2

0 2 0 1 0 2 1 2 0 2 0 1 2 1 2 0 1 0 1 2 0 1 0 3 0 1 2

1 0 1 4 1 0 1 0 2 0 2 0 1 2 1 2 0 1 0 1 2 0 1 0 3 0 1 2

0 2 0 1 2 1 2 0 1 0 1 2 0 1 0 3 0 1 0 3 0 3 0

1 0 3

1 0 2 1 0 1 4 1 1 0 2 0 2 1 2 1 2 0

1 0 1 2 0 1 0 3 0 1 2 0 2 0 1 2 1 2 0

1 0 1 2 0 1 0 3 0 0 2 1 2 0 2 1 0
 0 1 0 1 2 1 3 0 0 2 1 2 0 2 1 0
 0 1 0 1 2 1 3 0 0 0 3 0 1 0 3 1
 0 1 3 4 3 1 0 1 2 1 2 4 2 1 2
 1 1 2 1 2 1 1 2 1 2 4 2 1 2
 1 1 2 1 2 1

mf *p*

II (I қисм асосида Р.Қосимов басталаган)

1 0 1 4 1 0 2 0 2 0 1 2 1 2 1 0 1 4
 1 0 2 0 2 1 2 1 2 0 2 1 2 1 2 0
 1 0 1 2 0 3 0 0 2 0 1 2 1 2 0 1 0 1 2

0 1 3 0 3 1 2 1 3 1 0 1 4 3 1 0 1 2

0 2 0 1 2 1 2 4 2 1 0 1 2 0 1 3 0 1 0 3

3 0 1 0 3 0 1

3 1 0 3 1 3 0 2 3 1 1 0 3 1 0 1 2 0 2 1

2 1 2 0 1 0 1 2 0 1 3 0 1 2 0 1 3 0

- 11. Қарн Назво
- 12. Таснифи Бұрақ
- 13. Табарын Дүтоқ
- 14. Мұхаммат Хұсан
- 15. Мұхаммат Мав
- 16. Мен өз оқуш

ДАРСЛИКДАГИ АСАРЛАРГА ИЗОҲЛАР

1. Поезингни юргизган — Чор амалдорлари зулмига қарши халқ орасида тарқалган ашулалардан бўлиб, Уздавнашр томонидан 1937 йилда нашр қилинган «Ўзбек халқ ашулалари»да ва 1939 йилда нашр қилинган «Ўзбек халқ қўшиқлари»нинг биринчи қисмида босилган. Дарсликда берилгани Ю.Ражабийнинг «Ўзбек халқ мусиқаси» китоби иккинчи жилдидан олиниб, удга Р. Қосимов томонидан мослаштирилди.
2. Паранжи — 1955 йили Сурхондарё вилоятига илмий-ижодий сафарга борган йирик мусиқашунос олим Ф.Кароматов Сина қишлоғида шифохона ҳамшираси Ҳ. Мавлоновдан ёзиб олган. Қўшиқни 30-йилларда Ушор қишлоғида (тоғли Сина қишлоғининг юқорироғида) турли ижрочилардан урганган.
3. Тўй муборак — Эски халқ ашулаларидан, Бобораҳим Мирзаев шеъри билан айтилган. Ю.Ражабий тўплаб нотага олган «Ўзбек халқ мусиқаси» китобининг иккинчи жилдидан Р. Қосимов удга мослаштирган.

Шу каби куйлардан қуйидаги намуналар «Ўзбек халқ мусиқаси» китобининг иккинчи жилдидан удга мослаштирилди.

4. Нигорим келур — Халқ ашулаларидан, Ҳабибий шеъри билан айтилади.
5. Ёр-ёр — Хотин-қизлар томонидан никоҳ тўйларида айтиладиган ашулалар.
6. Қилпиллама — Эски халқ лапарларидан, чол ва кампир тилидан айтиладиган ҳажвий ашула.
7. Рок қашқарчаси I,II
Рок уфориси — «Бузрук» мақомидан (Шашмақом).
8. Илғор — Хоразм халқ куйларидан бўлиб, бунинг ашула йўли Н.Н.Мироновнинг «Музыка узбеков» тўпламида (1929 й.) нашр қилинган.
9. Қўшчинор
Курд — Халқ куйлари. Машҳур созанда, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист А. Холтожиев ижросида Р. Қосимов нотага ёзиб олган ва удга мослаштирган (1987 й.).
10. Норим-норим — Хоразм халқ куйларидан бўлиб, дастлаб Н.Н.Мироновнинг «Музыка узбеков» тўпламида босилган. Н.Н.Мироновнинг «Песня Ферганы, Бухары и Хивы» тўпламида (1931 й.) унинг ашула йўли нашр қилинган. «Ўзбек халқ мусиқаси» китобининг иккинчи жилдидаги авж қисмини Ю.Ражабий қўшган.
11. Қари Наво — Халқ сўзи билан айтиладиган ялла. Мазкур куйни Ю.Ражабий тўплаб нотага олган, «Ўзбек халқ мусиқаси» китобининг IV жилдидан Р. Қосимов удга мослаштирган.
12. Таснифи Бузрук
Гардуни Бузрук — Ю.Ражабий нотага олган (Шашмақом, I жилд), Бузрук мақомининг мушкилот қисмидан Р. Қосимов удга мослаштирган.
13. Гардуни Дугоҳ
Пешрави Дугоҳ
Самои Дугоҳ — Ю.Ражабий нотага олган (Шашмақом, IV жилд), Дугоҳ мақомининг мушкилот қисмидан Р. Қосимов удга мослаштирган.
14. Мухаммаси Ҳусайний — Ю.Ражабий нотага олган (Шашмақом, III жилд), Наво мақомининг мушкилот қисмидан Р. Қосимов удга мослаштирган.
15. Мухаммаси Мавлон — Бухоро воҳасига мансуб машҳур куйлардан бири. С.Тахалов нотага олган ва удга мослаштирган.
16. Мен ва оққуш — Афғон халқ куйларидан бири. Р.Қосимов нотага олган ва удга мослаштирган. Иккинчи қисмини Р. Қосимов басталаган.

